

N:o 11.

Ank. till Riksd. kansli den 18 april 1893, kl. 5 e. m.

Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 5, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående statens öfvertagande af kostnaden för medellösa sinnessjukes transport till och från vårdanstalt.

Sedan i en inom Andra Kammarerna afgifven motion, n:o 20, herr *C. J. Hammarström* hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till författning, hvarigenom svenska staten åtog sig omkostnaderna för medellösa sinnessjuka personers vård vid upptagningsanstalt och hospital samt kostnaderna för samma personers resor fram och åter mellan deras hem och sagda anstalter», har Andra Kammarerna, med bifall till dess tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 2, för sin del beslutat, att Riksdagen i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhåller, att Kongl. Maj:t behagade taga i öfvervägande, huruvida det kunde beredas kommunerna lättnad i medellösa sinnessjukes transportkostnader till och från vårdanstalt.

Jemlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen, har Andra Kammarernas beslut blifvit genom utdrag af protokollet delgifvet Första Kammarerna, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott.

Bih. till Riksd. Prot. 1893. 8 Saml. 2 Afd. 1 Band. 8 Häft. (N:is 11—12). 1

Såsom skäl för sin hemställan har motionären anført:

att, då staten för att värna sig mot faror från samhällsvådliga personer, såsom brottslingar och sinnessjuke, bekostat uppförande af fängelser för de förre och hospital för de senare samt drager försorg om brottslingarnes förseende under fängelsetiden med nödig vård, kläder och föda, äfven åt sinnessjuke borde genom statens försorg, mera helt än som hittills skett, beredas nödig vård, när de icke ega tillgångar till gäldande af sina hospitalskostnader;

att, ehuru visserligen fattigvårdssambällena nu ikläda sig ifrågasvarande kostnader för de sinnessjuke, som inom desamma hafva hemortsrätt, det torde kunna sättas i fråga, huruvida en utgift af denna art kan hänföras till s. k. fattigvård, ty om ock enligt gällande fattigvårdsförordning den, som i följd af sinnessjukdom m. m. är oförmögen att genom arbete försörja sig, saknar egna medel samt underhåll och vård af annan, är berättigad till fattigvård, torde dock lagstiftarne ej menat svårare art af sinnessjukdom, än att den sjuke kunde vårdas på samma sätt som fattige i allmänhet; samt

att, när sinnessjukdomen är af samhällsvådlig natur, omkostnaderna för den sjukens vård blifva mycket stora, och då dertill dessa kostnader drabba de olika kommunerna mycket ojemnt och för fattiga kommuner kunna blifva särdeles tryckande, så att mången arm, olycklig människa utestänges från förmånen af lämplig vård, emedan kostnaderna derför synas vederbörande för stora, önskligt vore, att utgifterna i berörda hänseende blefve gemensamma för hela riket.

Slutligen framhåller motionären det mindre tillfredsställande sätt, hvarpå sinnessjuke understundom inom sambällena behandlas, att ofta hospitalsvård först sökes sedan sjukdomen tagit öfverhand, oaktadt erfarenheten visat, att sjukdomen lättare botas, om den sjuke i tid får lämplig vård, att afgifterna för patienterna vid hospitalen icke spela någon betydande roll i hospitalens finanser, samt att kostnaderna för de sjukens transport till och från hospitalet, hvilka för kommunerna ofta gå till ansenliga belopp, icke skulle blifva nämnvärdt betungande, om staten, med sina vidt förgrenade jernbanor, öfvertog dessa transportkostnader.

I ämnet har Andra Kammarens ofvannämnda tillfälliga utskott till en början erinrat om följande.

Flera motioner uti likartadt syfte hafva vid föregående riksdagar afgifvits inom Andra Kammaren.

Vid 1885 års riksdag af herr J. Andersson i Knarrevik, med begäran att Kongl. Maj:t täcktes framlägga förslag till ny förordning angående vårdande af meddellösa sinnessjuka, i syfte att kommunerna från kostnaderna därför befrias och dessa bestridas af staten, hvilken motion afslogs af Andra Kammaren utan diskussion på förslag af dess första tillfälliga utskott, som grundade sin afstyrkan hufvudsakligast derpå, att patientafgiften vid rikets vårdanstalter redan var låg och blott utgjorde en ringa del af totalkostnaden, samt att den stödjande handen i dylika undantagsfall bör räckas icke af staten, utan af länet.

Vid 1887 års B-riksdag motionerades i Andra Kammaren af herr P. Ersson i Vestlandaholm angående nedsättning i patientafgiften för tredje klassen å rikets hospitalsinrättningar till halfva afgiften. På statsutskottets tillstyrkan afslog Riksdagen denna motion.

Vid 1889 års riksdag väckte herr C. J. Bladh i Andra Kammaren motion om att afgiften för tredjeklass-patienter, hvilkas medellöshet blifvit behörigen styrkt, och för hvilka kommunerna betalade afgifterna, måtte nedsättas till 25 öre om dagen. Statsutskottet tillstyrkte och Riksdagen beslöt med anledning häraf en skrivelse till Kongl. Maj:t med anhållan, att Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om icke afgiften för underhåll och vård å rikets hospitalsinrättningar för tredjeklass-patienter, hvilkas medellöshet blifvit behörigen styrkt, måtte kunna, utan att allt för mycket betunga statsverket, nedsättas. Kongl. Maj:t inhemtade häröfver yttrande från medicinalstyrelsen, som dels till följd af bristande utrymme inom hospitalen och asylerna, dels till följd af fruktan för att Riksdagen, med hänsyn till de genom nedsättning af patientafgifterna uppstående ökade utgifterna för staten, skulle finnas mindre offervillig för hospitalens fortgående förbättring och utvidgning, afstyrkte bifall till Riksdagens underdåniga skrivelse; men innan ärendet hunnit slutbehandlas, hade Kongl. Maj:t uppå medicinalstyrelsens särskilda förslag på grund af lifsförnödenheternas i allmänhet billigare pris nedsatt hospitalsafgiften för tredjeklass-patienter för den femårsperiod, som tog sin början 1890, från 55 öre till 50 öre; — och har den underdåniga skrifvelsen i öfrigt icke föranledt någon Kongl. Maj:ts åtgärd.

Å rikets vårdanstalter för sinnessjuka funnos vid 1891 års utgång 3,321 sjukplatser, men vid slutet af år 1895, sedan ytterligare

886 sjukplatser kunna beräknas anordnade å Lunds, Piteå och Vadstena vårdanstalter, uppgår antalet platser för sinnessjuke vård till 4,207. Vid 1881 års början var det motsvarande sjukplatsantalet endast 1,991, och har således en betydlig förökning egt rum under det senaste decenniet, eller med beräkning af de sjukplatser, som under de närmaste åren äro afsedda att tillkomma, en förökning af mer än dubbelt mot det antal sjukplatser, som funnos 1881; hvaraf framgår, att staten gjort och fortfarande gör stora uppoffringar för dessa våra olyckliga medmenniskor. Men då enligt samma statistiska uppgifter framgår, att år 1891 funnos i riket 7,678 sinnessjuke och 6,192 idioter, synes att de i rikets vårdanstalter för sinnessjuke befintliga sjukplatserna ej äro på långt när tillräckliga, äfven om hänsyn tages blott till kategorien sinnessjuke, då endast ett fåtal (185) idioter vårdas å hospital eller asyl.

Med afseende på de sinnessjuke fördelning på de olika länen inhemtas, att i förhållande till folkmängden det minsta antalet sinnessjuke finnes inom Jemtlands län, eller 0,12 procent af länets folkmängd, och det största antalet inom Vermlands och Kopparbergs län med 0,23 procent. Inom Stockholms stad uppgår antalet sinnessjuke till 0,10 procent af stadens folkmängd.

Beträffande afgifterna för patienterna uppgå de för samtliga hospitalen till mer än $\frac{1}{2}$ million kronor om året eller för år 1891, det senaste hvarför uppgifter äro tillgängliga, 581,333 kronor, under det att omkostnaderna i sin helhet för hospitalsvården (oberäknadt byggnadernas uppförande men ej deras underhåll) samma år uppgick till 1,730,830 kronor, hvaraf synes, att patientafgifterna representera fullt en tredjedel af totalkostnaden och således ej äro af så ringa betydelse i hospitalsbudgeten, som motionären trott.

Patientafgifterna erläggas efter 3 olika klasser på så sätt, att för femårsperioden 1890—1894 första klassens patient betalar 2 kronor 25 öre¹⁾, andra klassens patient 80 öre samt tredje klassens patient 50 öre, allt per dag; och bestämmas dessa afgifter af Kongl. Maj:t för 5 år i sänder uppå medicinalstyrelsens förslag efter beräkning att första klassen skall betala alla kostnader, andra klassen kostnaderna för föda, gång- och sängkläder samt bevakning samt tredje klassen endast kostnaderna för föda.

Af de under år 1891 å hospital intagna sinnessjuke tillhörde 4,3 procent betalande första klassen, 11,8 procent betalande andra klassen och 78,2 procent betalande tredje klassen, hvarjemte 5,7 procent voro

¹⁾ För den, som delar rum med en eller flere sjuke, nedsättes denna afgift till 1 kr. 70 öre.

fria från afgift. Till tredje klassen hänföras de medellöse, och äro de afgiftsfrie nästan uteslutande s. k. kriminalpatienter.

Under sistnämnda år utgjorde medeltalet sjuke per dag å samtliga vårdanstalterna 2,753, och har således medelkostnaden per dag för hvarje å rikets hospital intagen sinnessjuk uppgått till 1 kr. 70 öre, under det att de kommuner, som fått vidkännas omkostnader för medellösa sinnessjukes vård å något af rikets hospital, icke behöft erlægga mer än 50 öre per dag.

Om motionärens förslag yttrar tillfälliga utskottet:

Fullt erkännande motionens vackra och människovänliga syfte, i det onekligen, derest staten öfvertog omkostnaderna i sin helhet för medellösa sinnessjukes vård m. m., mången sinnessjuk, hvilken nu i brist af medel, eller till följd af att den kommun, som han tillhör, ej vill eller anser sig kunna underkasta sig de kostnader, som äro förenade med hospitalsvården, ej kommer i åtnjutande af den vård som vederbör, utan nödgas framlefva sina dagar i ett hjälplöst och ömkansvärdt tillstånd, skulle kunna återvinna helsa eller åtminstone erhålla den vård och det skydd, som dessa olycklige borde hafva rätt att fordra af sina medmänniskor, anser dock utskottet — på samma gång det uttalar såsom sin åsigt önskvärdheten af att staten, i och för beredande af ökad antal sjukplatser, fortgår med uppförandet af nya samt utvidgning af befintliga vårdanstalter för sinnessjuka — att då, såsom ofvan nämnts, antalet i rikets vårdanstalter för sinnessjuka befintliga sjukplatser för närvarande icke uppgår till hälften af antalet sinnessjuka i riket, idioterna oberäkade, äfven om man i öfrigt skulle finna lämpligt att öfverflytta kostnaderna för sinnessjukes vård från kommunerna till staten, det åtminstone för närvarande i brist på utrymme icke är utförbart. Emellertid måste man erkänna, att ifrågavarande kostnader kunna trycka de olika samhällena ganska ojemnt, och önskvärdt vore, det en utjemning af desamma kunde komma till stånd. I likhet med ofvan angifna yttranden af Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 1 vid 1885 års riksdag under behandling af en motion i samma syfte som den nu föreliggande, anser dock utskottet, att landstingen, framför staten, böra på detta område hjälpande ingripa, hvilket steg redan är taget af Upsala läns landsting.

Otvifvelaktigt är, att transportkostnaderna till och från vårdanstalt dels till följd af de långa afstånden, som mången gång förlängas på grund af bristande utrymme vid den närmast belägna vårdanstalten,

dels till följd af att den sjuke måste vara åtföljd af en eller flere vårdare, ofta äro ganska dryga och således mycket och äfven ojemnt betungande för kommunerna. En ej oväsentlig lättnad för kommunerna skulle det därför vara, om transportkostnaderna kunde nedbringas, och med den utsträckning, statsbanorna numera hafva, skulle redan ganska mycket vara vunnet i denna riktning, om rättighet medgäfves för sinnessjuke med vårdare att vid resor till och från vårdanstalt färdas å statens järnvägar till nedsatt pris. Onekligen bereddes härigenom en lättnad åt flertalet kommuner samt företrädesvis åt dem, som äro aflägsat belägna från vårdanstalt, hvartill komme, att kommunerna härigenom gjordes mindre beroende af, till hvilken vårdanstalt de sinnessjuke skulle sändas.

På grund af det anförda anser utskottet — under uttalande af det beaktansvärda i motionens syfte i hvad den rör omtanken för de sinnessjuke samt en jemnare fördelning af kostnaderna för desammas vård m. m. — att staten hvarken kan eller bör öfvertaga kostnaderna i sin helhet, men att, med afseende på kommunernas omkostnader för medellösa sinnessjuke å vårdanstalt, landstingen vore närmast att ingripa utjemnande, och att, med afseende på transportkostnaden till och från anstalten, såsom ofvan antydts, lindringar borde kunna beredas kommunerna.

Ehuru utskottet, lika med Andra Kammarens tillfälliga utskott, funnit, att kostnaderna för medellösa sinnessjukes förande till och från vårdanstalt högst ojemnt drabba olika kommuner inom riket, kan utskottet dock icke instämma i Andra Kammarens beslut.

Till en början vill utskottet framhålla, att den utväg, som Andra Kammarens tillfälliga utskott i sitt utlåtande anvisat, eller nedsättning af biljettpris å statens järnvägar, icke skulle komma att medföra en verklig och allmän jemkning af kommunernas ifrågavarande utgifter, enär den föreslagna nedsättningen endast skulle bereda lättnad i utgifterna för sådana kommuner, hvilka på grund af sitt läge äro i tillfälle att för sinnessjukes transport begagna sig af statens järnvägar. Alla de kommuner, som måste låta föra sinnessjuke, vare sig med skjuts eller å enskild järnväg, skulle naturligen icke draga någon fördel af en till äfventyrs medgifven prisnedsättning å statens banor.

Mot en dylik nedsättning kunna dessutom ur principiell synpunkt anföras åtskilliga skäl, som göra det betänkligt att för vinnande af det afsedda ändamålet tillgripa denna form af statssubvention.

Det torde nemligen icke kunna förnekas, att ett insläende på den af Andra Kammarens tillfälliga utskott utpekade väg lätt skulle kunna föranleda, att densamma än vidare blefve anlitad. All sjukvård, utan afseende på om den sjuke är sinnessjuk eller kroppsligt sjuk, åligger kommunernas fattigvård, derest den sjuke ej kan sig sjelf försörja, och ingen annan befinnes skyldig om honom taga vård. Sådan sjukvård lemnas ock i länens lasarett åt medellösa sjuke, vanligen till nedsatt pris, men utan statens betungande. Öfverflyttas en del af denna fattigvård från kommunerna på staten, torde dermed dörren vara öppnad för än flera anspråk på statens mellankomst; hvarför skulle den också icke lika väl anses böra öfvertaga någon del af kostnaderna för medellösa kroppsligt sjukes vård å länens lasarett, åtminstone till en början en del af transportkostnaderna dit, hvilka ju ock drabba somliga kommuner mycket hårdare än andra och borde kunna utjemnas, åtminstone inom de nordligaste länen, der lasaretten äro få och afstånden dem emellan icke obetydliga. Men tydligt är, att ett anlitande af denna väg skulle leda till svårberäkneliga följder. Såsom en bland dessa skulle säkerligen inom kort visa sig en mer eller mindre anmärkningsvärd minskning i statsjernvägarnes inkomster. Men hvarje sådan minskning har sin fara, icke blott därför att nämnda inkomster väl behövas att, såsom beräknadt blifvit, kraftigt bidraga vid genomförandet af den utaf 1892 års urtima Riksdag beslutade skatteregleringen, utan äfven och icke minst därför, att Sveriges statskredit icke obetydligt beror på storleken af dessa inkomster.

Då under innevarande riksdag fråga var om skrifvelse till Kongl. Maj:t, i syfte att den ersättning, som af postverket erlægges för postbefordran på jernväg, måtte blifva mera noga afvägd än för närvarande vore fallet, visade sig Första Kammaren hysa den åsigt, att *ett* statens verk icke borde tillskynda sig ekonomisk fördel på *ett annat* verks bekostnad; och har såväl Kongl. Maj:t som Riksdagen godkänt samma princip vid bestämmandet af den ersättning, som de meteorologiska institutionerna hade att utbetala till telegrafverket. Men om denna princip upprätthålles i fråga om statens verk inbördes, synes utskottet densamma ännu strängare böra tillämpas, då fråga är om en statsinstitution å ena sidan och kommuner eller enskilde å den andra. Enligt utskottets åsigt böra vid jernvägstaxans tillämpande andra hänsyn eller grunder icke få göra sig gällande än sådana, som öfverensstämma med statsjernvägarnes egen fördel. Att taxan å dessa jernvägar skulle användas såsom medel att utdela subventioner, anser utskottet förkastligt, emedan det i dylikt fall kunde befaras, att erforderlig motståndskraft icke alltid

torde kunna påräknas mot de ej sällan vidt gående anspråk, hvilka med hänsyn till särskilda förmåners beviljande kunna göra sig gällande.

Med allt erkännande af det behjertansvärda i åtskilligt af hvad motionären i ärendet anfört, finner sig dock utskottet böra ansluta sig till den åsigt, som, uttalad redan af det Andra Kammarens tillfälliga utskott, hvilket vid 1885 års riksdag behandlade en likartad motion, jemväl nu upptagits af medkammarens utskott, och som förklarar landstingen framför staten böra på ifrågavarande område hjälpande ingripa. Så har ock, såsom i det föregående anförts, redan i flera år varit fallet, hvad angår Upsala läns landsting, som med ungefär hälften deltagar i sina kommuners omkostnader för sinnessjukes vård vid hospital eller asyl. Mera följdriktigt torde ock vara att äfven i fråga om de sjukes diförande tillämpa samma grundsats som den ofvan omförmälda, än att här med svåröferskådliga följder införa statsunderstöd i form af lindring i kostnader för transporter.

På anförda grunder hemställer därför utskottet,

att Första Kammaren icke måtte biträda Andra Kammarens beslut.

Stockholm den 18 april 1893.

På utskottets vägnar:

SIGFRID WIESELGREN.